

מוסדות
**דברי
תורה**

בנשיאות מרן הגאון
רבי אשר וייס שליט"א

שיעור מרן הרב שליט"א

קונטרס שבועי

אגדה

דברי ריבות בשערין

הלכה

בענין שליחות במצוות

פרשת קרח תשע"ט

שנה כ"א – קובץ ל"א [תרפ"ט]

יו"ל ע"י מכון "מנחת אשר"

כל הזכויות שמורות

עריכה והוצאה לאור ע"י
מכון "מנחת אשר"

להפצת תורתו של
מו"ר הגאון רבי אשר וייס שליט"א

רחוב אהרון אשכולי 109
ירושלים

המען למכתבים:
ת.ד. 23170

Email: minchatasher1@gmail.com

השיעור השבועי מוקדש

לעילוי נשמתו של

הרבני הנגיד המפורסם

מוקיר תורה ורחים רבנן

הרה"ח ר' **צבי יעקב (הערשל)** ז"ל

בן הרה"ח ר' חיים ז"ל

וואלף

גלב"ע כ"ב סיון תשע"א לפ"ק

הונצח ע"י בנו ידידינו עוז

הר"ר חיים וואלף ומשפחתו הי"ו

פרשת קרח בענין שליחות במצוות

"כן תרימו גם אתם" (י"ח כ"א).

"לרבות שליחכם" (קידושין מ"א ע"א).

כתב התור"ד "יש מקשים א"כ לכל דבר מצוה יועיל השליח ויאמר אדם לחבירו שב בסוכה בעבורי הנח תפילין בעבורי. ולאן מילתא היא שהמצוה שחייבו המקום לעשות בגופו האיך יפטר הוא על ידי שלוחו והוא לא יעשה כלום בודאי בגירושין ובקדושין מהני כי הוא המגרש ולא השליח שמה כתב בגט אנא פלוני פטרית פלונית וכן נמי האשה למי היא מקודשת כי אם לו והיא אשתו וכן בתרומה הוא נותן התרומה מפירותיו וכן בפסח הוא אוכלו ועל שמו ישחט ויזרק הדם אבל בסוכה הכי נמי יכול לומר לשליחו עשה לי סוכה והוא יושב בה אבל אם ישב בה חבירו לא קיים הוא כלום וכן לולב וציצית וכל המצוות".

והנה רבים מן האחרונים הבינו שכונת הרי"ד לחדש דיש גדר מסויים דמצוה שבגופו שבהן אין דין שליחות ודנו להגדיר איזו מצוות הן דהוי שבגופו. עיין שו"ת חת"ס (או"ח סימן נ"ה וסי' ר"א) ובשו"ת בית אפרים (חו"מ סימן ס"ז).

אך לענ"ד, דהנה לכאורה צ"ע בדברי הרי"ד דמחד גיסא ביאר דיש מצוות דלא מהני בהם שליחות דהיינו המצוות שחייבו המקום לעשות בגופו ומשמע דבשאר המצוות שאינן מצוות שבגופו באמת מהני שליחות, אך מהמשך דבריו משמע דבאמת לא מהני שליחות אלא בגירושין וקידושין וכדו' שהם עניני חלות הנעשים בכח הבעלים וחלים בבעלותו או בממונו ומשמע לכאורה דרק בהני נאמר דין שליחות ולא בכל המצוות שבתורה.

ונראה ביאור הדבר, בהקדם ביאור יסודי בשאלה הכללית הגדולה באיזה מצוות מועילה השליחות ואיזה מצוות חייב אדם לעשות בעצמו.

בענין שליחות במצוות

דהנה הקצות בסי' קפ"ב ס"ק א' כתב דלא מהני שליחות אלא במעשה ולא במציאות שאינה מעשה אלא הוי מידי דממילא, ולפיכך לא מהני שליחות בתפילין כיון דמצותו במה שהתפילין מונחים לו על ראשו ועל זרועו לא במעשה ההנחה.

(ובמק"א דנתי בגדר מצות תפילין אם היא במעשה ההנחה או במה שהתפילין מונחים על גופו, דמדברי הרמב"ם משמע דחלקים בזה של יד ושל ראש, ובשל יד המצוה היא במעשה ההנחה, ומצות של ראש המצוה היא במציאות שהם מונחים על הראש. וכלישנא דקרא דבשל יד כתיב "וקשרתם לאות על ירך" ובשל ראש כתיב "והיו למטפות בין עיניך" עיין בדבריו בפרטי המצוות להל' תפילין דכתב בשל ראש דהמצוה היא "להיות התפילין על ראשו" ובתש"י כתב "לקשרן על היד" אך במנין המצוות ובסה"צ עשין י"ב וי"ג משמע דאין לחלק ביניהם. אמנם פשוט דאף אם המצוה היא בהנחת התפילין וקשירתן בעינן שיניח על זרועו ובראשו ולזה לא מהני שליחות זפ"מ). וכן לא מהני שליחות בסוכה, דאין ישיבה בסוכה מעשה מסויים אלא מציאות דממילא שהאדם נמצא יושב בסוכתו, ויסוד דברי הקצות הם דברי הרא"ש בנדרים ע"ב ע"ב דלא מהני שליחות דשמיעת אפוטרופוס יהא כשמיעת הבעל עי"ש.

אך נתקשיתי בדברי הקצות מכמה טעמים (וכמדומני שכבר העירו עליו האחרונים בכל זה), שהרי באמת יש כמה מצוות שהן בעשייה ממש ולא מהני בהן שליחות ומאידך יש דברים שאין בהם עשייה ומהני בהם שליחות. שהרי לא מהני שליחות בד' מינים אף שהמצוה היא במעשה הלקיחה, ואף שדרשו חז"ל ולקחתם שתהא לקיחה לכל אחד ואחד, כבר תמה הכפות תמרים (סוכה כ"ט ע"ב) למה צריך לזה קרא, ועיין בפירוש הר"ש משנן לתורת כהנים פרשת אמור שתמה למה צריך קרא דלא מהני שליחות בד' מינים והלא פשוט דלא מהני שליחות בציצית ותפילין וסוכה וכדו', ומתוך כך פירש דכונת חז"ל הוי שיקח את כל המינים בבת אחת. אך התוס' בסוכה שם פירשו דקמ"ל דכל אחד צריך ליקח את הד' מינים ואין אחד מוציא את הרבים ידי חובתו, ובמק"א דנתי דאפשר דהו"א דמצות ד' מינים הוא רק על הבי"ד או על הכהנים במקדש כמו מצות ערבה בבית המקדש, וכעין מש"כ התוס' במנחות ס"ו ע"א בביאור דרשת חז"ל בספירת העומר וספרתם שהא ספירה לכל אחד ואחד ואכמ"ל.

בענין שליחות במצוות

ופירושו של הר"ש משנן מתיישב בלשון הספרא, שם איתא "שתהא לקיחה לכל אחד ואחד", ויש מקום לפרש לכל אחד ואחד מארבת המינים, אבל אין פירוש זה מתיישב בלשון הגמ' (סוכה מ"ג ע"א) שם איתא "שתהא לקיחה ביד כל אחד ואחד".

ועוד יש לתמוה להבנת הקצות ממה דלא מהני שליחות בתפילה וקידוש היום וברכת התורה וכדו', דהלא מעשים הם ולא מידי דממילא, דאף דבעינן כונה בתפילה והיא עבודה שבלב (תענית ב' ע"א) מ"מ אין הכונה מעכבת בדיעבד אלא באבות, ועוד דאף בכונה יש שליחות דהלא יש שליחות בתרומה ובהקדש אף שעקרן בכונת האדם (ובתמורה י' ע"א מבואר דיש שליחות בהקדש, וידועים בזה דברי המהרי"ט בתשובתו ואכמ"ל).

ועוד יש להקשות להבנת הקצות למה לא מהני שליחות באכילת מצה ופסח וכדו' והלא הוי מעשה (אך אפשר דלא מהני שליחות באכילה כמו דלא מהני שליחות באכול את החלב ובעול את הערוה אף למאן דיש שלד"ע דלא מצינו זה נהנה וזה מתחייב, אך במק"א ביארתי בזה גופא דאין שליחות באכילת איסור וביאה אסורה היא מאותו הטעם דליכא שליחות במצוות שבגופו, עי"ש).

והנה גם החת"ס בשו"ת או"ח סי' ר"א כתב כדברי הקצות הנ"ל, וגם לשיטתו יש להעיר בכל הנ"ל. ובסי' קפ"ב סתר דבריו וכתב דליכא בזה כללא ובכל מצוה דלא מהני ביי שליחות ע"כ יש בו גזה"כ למעט שליחות, וזה רחוק.

וגם הקצות סתר דברי עצמו בסי' שפ"ב שם כתב דלא מהני שליחות במילת בנו משום דהוי מצוה שבגופו, ולפי ביאורו הנ"ל דרק במצוות שהם ממילא לא מהני שליחות אין להבין למה לא יהני שליחות במילת הבן (ובגוף דברי הקצות שם וראיתו מדברי הרא"ש בחולין עיין מה שכתבתי במנחת אשר בראשית סימן ט"ו).

ומאידך יש שליחות בקבלת הגט אף שאין כאן מעשה כלל אלא מציאות בעלמא שהגט מגיע לידו דקבלת הגט אינה מעשה וקנין אלא מציאות שהאשה מגורשת ע"י שהגיע הגט לידה ואף בע"כ, ואעפ"כ מהני ביי שליחות, ומוכח מכ"ז דאין הדבר תלוי אם הוי מעשה או מידי דממילא, אלא טעם אחר יש לחלק בין דין לדין בענין שליחות.

בענין שליחות במצוות

ובאמת אין סברא לומר דיהני שליחות דוקא במעשה דמה לן אם הוי מעשה או מציאות דכמו דמעשה השליח הוי כמעשה משלחו בדין תורה כך אפשר דמה שנעשה בשליחו נחשב כאילו נעשה במשלח אם יש במציאות זו דין תורה, ודו"ק.

ומה שהביא הקצות ראייה מדברי הרא"ש בנדרים, נראה ביאור דברי הרא"ש בדרך אחר, דהלא זה פשוט מאד דלא מהני שליחות אלא ב"דיני התורה", היינו גדרי חלות כקידושין וקנינים כודו' ובמצוות ובעבירות שכל אלה הם מעשים שיש להם תוקף בדיני התורה אך לא מהני שליחות במעשים בעלמא שאין בהם דין תורה אף אם הם נוגעים לדין תורה בדרך עקיפה, דאטו מי שהתנה קידושין או גירושין בתנאי אם יבוא למקום פלוני ושלח שליחו לשם יש בזה קיום תנאו וכדו', פשוט שלא דאין שליחות במעשה ההליכה שאין בו דין תורה כלל. ולפי"ז נראה דמה"ט לא מהני שליחות בשמיעת הבעל, דעצם השמיעה הוא מעשה בעלמא כהליכה וישיבה וכדו', ואין בו דין תורה דאינו לא מצוה ולא חטא ולא קנין, אלא מעשה בעלמא שממנו מושפע דין תורה, דהיינו הפרת הבעל. דרק אם שמע יכול להפר אבל עצם השמיעה אינו דין תורה כלל ולפיכך לא מהני בי' שליחות, וזה כונת הרא"ש דשמיעה הוא מידי דממילא דהיינו שאינו דין תורה, ודו"ק בזה.*

ב

ודרך אחרת כתב בזה מהר"ח או"ז בסי' קכ"ח שכתב לחלק בין גדרי המצוה לענין שליחות (והביאו הקובץ שיעורים בכתובות ע"ד) ויסוד הדברים, דכל מצוה שמהותה

* והנה המג"א בסי' תל"ב סק"ו העיר במה ששליח לבדיקת חמץ מברך דכיון שאין זה מצוה שלו איך יברך, וכתב דצ"ל דכיון דמ"מ מצוה קעביד מברך כמו שמברך המוהל אף דמצוה דאבי הבן הוא. ובדגול מרבבה שם דחה ראיתו ממילה דשאני התם דאם לא מלו אביו הכל חייבין למולו, אלא הביא ראייה מהמפריש תרומה לאחרים. ועיין עוד בשו"ת כת"ס או"ח סי' ק"ג שהביא מתוס' סוכה מ"ו ע"א דאף העושה סוכה לאחרים מברך עי"ש, אך לא נתבאר טעם הדברים. והבית מיר בחידושו שם כתב דאף הברכה היא בשליחות הבעלים עי"ש, ואלה הם דברי חידוש דבאמת אין כלל שליחות בברכה כמו שאין שליחות בכל הני מצוות שבדיבור, וצ"ל להבנתו דכיון דהוא שליח על עשיית מעשה המצוה הוי הברכה כטפל לגוף המצוה ונגרר אחריו וגם ברכתו היא בשליחות המשלח. ועיין בשו"ת רעק"א סי' מ"ב דפשיטא לי' דאין ברכה בשליחות, ונראה יותר דכך הוא דין ברכת המצוה שמי שעושה המצוה בפועל הוא מברך אף שאין זו מצוה דידיה ואין זה מדין שליחות אלא כך הוא תקנת חכמים שעל ממצוה המחויבת בברכה מברך העושה אותה בפועל, ודו"ק בזה.

בענין שליחות במצוות

בתוצאותיה ואין עצם המעשה מהות המצוה מהני בה שליחות כגון בנין המעקה שעיקרה שיהיה מעקה בראש גגו ולא מעשה הבנין היא התכלית הנרצית בה. אבל מצוות שאין להן פועל יוצא וכל מהותן הוא בעצם עשיית הדברים, דהיינו מצוות דגברא כגון תפילין וסוכה וכדו' לא מהני בהו שליחות, ובדרך זה ניחא כל הנ"ל, דאכילת מצה ונטילת לולב ותפילה אף שיש בהם מעשה, כיון שכל מהותם בעצם המעשה שבהם, לא מהני בהן שליחות אבל קבלת הגט אף שאין בה מעשה כלל מהני בה שליחות כיון שכל עיקרה בחלות שעל ידה, ויסוד הדבר ברור, דבמצוות שמהותן בעצם המעשה אין שליחות ובמצוות שעיקרן בתוצאה שלהן עשייתן ע"י אחרים, עי"ש.

ונראה דזה גם שיטת הר"ש משנן שכתב דפשוט מסברא דלא מהני שליחות בד' מינים כמו דלא מהני בתפילין וסוכה וציצית, הר דידענו מסברא דאין שליחות בד' מינים אף דהוי מעשה כיון שהוא ענין שבגברא שאין בו תוצאה ופועל יוצא, כנ"ל.

אך יש להעיר, דלפי זה לכאורה אין כלל דין שליחות במצוות, דלכאורה נראה דבהני מצוות שאין העשייה עיקר בהן אלא הפועל יוצא לא צריך בהן דין שליחות כלל דאין צריך שהאדם יעשה אותם אלא שהן יעשו ולא צריך בהם לומר שליחו של אדם כמותו, שהרי כבר כתב המחנ"א בהל' שלוחין סי' י"א דיכול אדם לעשות מעקה אף ע"י פועל עכו"ם אף דאין שליחות לעכו"ם כיון דלא צריך אלא שיהיו הבעלים אחראים שהמעקה יעשה, ואין קפידא שהם יעשוה בידם, וא"כ מה לן אם הבונה מעקה הוא עכו"ם או ישראל, ובלבד שהמעקה יבנה ואל יפול הנופל.

ועיין בשו"ת הרשב"א ח"א סי' שנ"ז שכתב דאפשר לקיים מצות הריגת הנידון בבי"ד ע"י עכו"ם אף דאין שליחות בעכו"ם דאין קפידא אלא שיומת החייב ע"י בי"ד ואין צריך שיהרגוהו הם או שליחם, עי"ש.

וכן מבואר בפרי חדש יו"ד סימן ק"כ דיכול להטביל כלים ע"י נכרים ולברך על הטבילה והוכיח כן מהרמב"ן והרשב"א עי"ש. הרי לן מכל זה דבמצוות שמהותן בתוצאות המעשה ולא בעצם העשייה לא בעינן כלל דין שליחות. וא"כ לכאורה יצא לנו דאין כלל דין שליחות במצוות, שהרי במצוות שבהן העשייה היא עיקר כתפילין ותפילה וסוכה וכדו', לא מהני שליחות ובמצוות שעיקרן בתוצאה לא בעינן שליחות ומהני אף ע"י הני שאינם בר שליחות כלל.

בענין שליחות במצוות

וכעין דברי המחנה אפרים והפרי חדש מצינו במגן אברהם (סי' רס"ג ס"ק י"א) בשם מהר"ש דכאשר יש חופה ערב שבת ומאחרים בה עד אחר השקיעה יכולה האשה להדליק ע"י גוי לאחר השקיעה והיא תברך, הרי דהאשה מברכת על מצווה שהיא מקיימת ע"י נכרי.

והגרעק"א בהגהות שם תמה עליו דכיון דאין שליחות לנכרי איך תברך, והנראה בדעת המגן אברהם דגם מצות נר שבת עיקרה בתוצאה אם משום כבוד שבת ואם משום עונג שבת (ועיין מה שכתבתי בזה בשו"ת מנחת אשר ח"ג סימן ט"ז) ומשו"כ יכולה היא לברך אף שהמצוה נעשית ע"י גוי וכמ"ש הפרי חדש לגבי טבילת כלים והמחנה אפרים לגבי מעקה.

והמגן אברהם והגרעק"א לשיטתייהו הלכו (סימן תמ"ו ס"ק ב') שכתב המגן אברהם דהמוצא חמץ בביתו ביו"ט של פסח יכול להוציא מרשותו ולפזרו לרוח ע"י גוי דאתי מצות עשה דרבנן דתשביתו ודחי ל"ת דרבנן דאמירה לנכרי והביא כן בשם השל"ה, והגרעק"א תמה עליו דכיון דאין שליחות לנכרי, הרי הוא מבטל מצות עשה דתשביתו ואינו מקיימו, ולשיטתייהו אזלי.

ועיין עוד במנחת אשר (מועדים ח"ב סי' כ"ז אות ב') מה שהבאתי מהגרעק"א דכיון דאין שליחות לקטן אין לשלוח מנות ע"י קטן, וכתבתי את הנלענ"ד דכיון שכל עיקר המצוה בתוצאה שחבירו ישמח בשמחת פורים אין צריך בזה דין שליחות.

הרי לן ג' מקורות שבהן הגרעק"א נקט דלעולם אי אפשר לקיים מצוה ע"י שליח שאין בו תורת שליחות, אך מדברי המגן אברהם בשני מקומות למדנו כשיטת הפרי חדש והמחנה אפרים.

אך קשה לכאורה לומר כן שהרי ילפינן שליחות משחיטת הפסח הרי די' בזה דין שליחות אף שאינו אלא מצוה, ועיין בריטב"א פסחים ז' ע"ב שכתב דצריך שליחות בשחיטת הפסח ובקדשים אך אין זה מעכב דאין צריך שחיטת הבעלים דוקא להכשר הקרבן אלא דלכתחלה צריך בעלים. הרי דשייך שליחות במצוות, וידוע גם מה שנתחבטו הפוסקים במצות האב למול את בנו אם יש בו שליחות, עיין בש"ך ובקצות סי' שפ"ב וביו"ד סי' רס"ד בדרכי משה בשם האו"ז, והרבה מגדולי האחרונים נקטו בפשיטות די' גדר שליחות במילת הבן, יעוין פלתי סי' כ"ח ובתשו' חת"ס או"ח קנ"ט כתב בתו"ד דאפשר דבמילה עדיף לעשות שליח מאשר למול בעצמו ע"י ש. אך

בענין שליחות במצוות

נקט בפשיטות דבודאי מהני דין שליחות עי"ש. וע"ע מש"כ בזה בבית אדם כלל ח' אות ז'.

ונראה דיש להבחין בגדרי המצוות ג' גדרים שונים. פועל, פעולה ופועל יוצא. וכונת דברינו, דיש מצוות שכל עיקרן ומהותן הוא בפועל דהיינו בעושה הדברים, באדם העושה הדברים ומקיים מצותו ועובד את בוראו ית"ש כגון תפילה ותפילין וסוכה וכדו', ובהני לא מהני כלל שליחות כנ"ל מהר"ש והר"ח או"ז. ומאידך, יש מצוות שכל מהותן בפועל יוצא והיינו בתוצאות המעשה בלבד, כגון הריגת הנדון ומעקה וכדו' דאין בהם כלל גדר קדושה ועבודה בעצם המעשה ובהני לא צריך דין שליחות אלא שהדברים יעשו ותוצאותיהן יהיו בעולם. אך בין שני גדרים אלו יש מצוות שמהותן אף אינו על גוף האדם בלבד וגם אין לומר בהם שכל עיקרן בתוצאותיהן, אלא גם גוף הפעולה והמעשה נרצית בהם, כגון מצות מילה וכתבת ספר תורה וכדו', דאין אלו דומין לתפלה ותפילין שאין בהם תוצאה כלל וכל עיקרן באדם הפועל והעושה, אך במילה וכתבת ספר תורה יש תוצאה למעשה המצוה, דהיינו שיהא הבן מהול וחתום באות ברית קודש ושיהא לאדם ספר ללמוד בו (כמו נאמר וקרא בו כל ימי חייו, ובשו"ע יו"ד סי' ר"ע סעיף ב' מובא שיטת הרא"ש דבזה"ז הוי עיקר המצוה לכתוב חומשים ושאר ספרים שלומדים בהם). אך מאידך אין אלה דומים למעקה וכדו' שכל מהותן בפועל יוצא, דבמילה יש גדר קדושה ומצוה גם בעצם מעשה המילה (ולחרבה פוסקים אם נימול בלילה צריך הטפת דם ברית וכן במי שמלו עכו"ם וכדו' שאר פסולים במילה) ושמא כך הוא רצון הבורא שאדם ימול ולא רק שיהא בנו מהול, וכן בכתבת ספר תורה שמא יש קפידא וגדר מצוה ועבודה גם במעשה הכתיבה ולא רק שיהא לו ספר תורה, שהרי מבואר בסנהדרין כ"א ע"ב דאף אם הניחו לו אבותיו מצוה לכתוב משלו, ואין אלו כמעקה שבודאי אין קדושה ומצוה בעצם הבנין וכל תכליתו אינה אלא שיהא מעקה לגנו כדי שלא יפול הנופל ולא ישים דמים בביתו כמבואר בקרא, וכן בהריגת הנדון אין גדר עבודה ומצוה בהריגת אדם וכל ענינו שיהא הרע מבוער מקרבנו.

וכעין זה יש לדון במצות כיסוי הדם, אם הוי בגדר פעולה דהיינו שיש מצוה בעצם מעשה הכיסוי או דגדרו כשאר מצוות שעיקרן בתוצאה דהיינו שיהא הדם מכוסה, ובהני מצוות של פעולה נראה דמהני שליחות כיון שאינם חובות המוטלות אקרקפתא דגברא כתפלה ותפילין אך מ"מ צריך בהן שליחות כיון שהאדם חייב בעצם הפעולה והמעשה ולא רק שיהא הפועל יוצא בעולם. ולפי"ז נראה דשחיתת הפסח והקדשים

בענין שליחות במצוות

הוי בכלל גדר זה של מצוות שבהן הפעולה גם היא נרצית אך אינה מצוה שבגופו כתפלה ותפילין שהרי עיקרה בקרבן ולא באדם עצמו, ולפיכך מהני ביה שליחות, וכן במילת הבן ע"י האב, ונראה לפי"ז דסוגית הגמ' בעבו"ז כ"ז ע"א מיירי במקום שאין אב והמצוה היא על הבי"ד דעל בי"ד בודאי אין מצוה לעשות את גוף מעשה המילה אלא הם אחראים שיהיה מהול כדין (דכל החיובים שעל הבי"ד אינם אלא גדר אחריות על תוצאות הדברים כיון שהם שלוחי הציבור וז"פ, ועיין מש"כ בזה במנחת אשר במדבר סימן ב') ובכה"ג אמרו דעכו"ם כשר למילה לחד מ"ד אבל במקום אב אין מלין ע"י עכו"ם דבעינן בי' שליחות כג"ל, ודו"ק בזה היטב כי הענין עמוק וקצרתי בו.

ג

אך באמת אפשר דאין דין שליחות במצוה כלל, דבמקצת המצוות לא מהני שליחות ובמקצתן אין צריך שליחות ובאמת לא מצינו להדיא בדברי הגמרא והראשונים גדר שליחות בשום מצוה אלא בשחיטת הפסח בלבד (ובמילה דנו בזה האחרונים ולא ידעתי מקור מפורש בדברי הראשונים דצריך דין שליחות במילה, וצריך בזה עיון וחיפוש), ואפשר דאין ראיה כלל משחיטת הפסח די' גדר שליחות במצוה, דנראה דגדר שחיטת הבעלים הנצרכת לכתחילה בקרבן פסח אינו ענין מצוה שעל הבעלים אלא דין בקרבן, דלכתחלה צריך הקרבן להיות נשחט ע"י הבעלים וזה הכשר הקרבן ואף שאין זה מעכב בדיעבד הלא הרבה דינים בקרבנות אינם אלא לכתחלה דבקדשים צריך קרא לעכב, אך זה דין הקרבן לכתחלה להיות נשחט ע"י הבעלים, ובזה יש דין שליחות. והדבר דומה לכתובת הגט ע"י הסופר בשליחות הבעל (כמ"ש התוס' בגיטין ט' ע"ב דכתובת הסופר הוי מדין שליחות ולא כדבריהם בדף כ"ב ע"ב ע"ש) שאינה לא מצוה ולא חלות אלא דין תורה בהכשר הגט שהיא נכתב ע"י הבעל ויש בזה דין שליחות כן הוא שחיטת הפסח שדינו לכתחלה שיהא נשחט ע"י הבעלים ומהני בזה דין שליחות.

ונראה להוכיח שדין שחיטת הפסח והקדשים ע"י הבעלים אינו משום מצות הבעלים אלא משום הכשר הקרבן ממה שהקשו הראשונים _רפ"ב דקידושין) דיהני שחיטת הפסח ע"י אחר משום זכין לאדם שלא בפניו, עיין בה בריטב"א, בתוס' הרא"ש, ובאור זרוע לפסחים סי' רכ"ד. ולכאורה זה תמוה דמה שייך זכיה במצוה שאינה מעכבת והלא בודאי לא יהני גדר זכיה לזכות את האדם בשכר מצוה וסגולתה,

בענין שליחות במצוות

ואף בשליחות כתבתי במק"א דלענ"ד לא מהני שליחות אלא לענין שיצא יד"ח אך לא לשכר המצוה וסגולתה, (וראיתי שוב שכיונתי לדברי הבית אפרים בחו"מ סי' ס"ז שכתב דשליח מקבל עיקר שכר המצוה עי"ש, אך בפלתי סי' כ"ח סק"ג כתב דהמשלח מקבל שכר, עי"ש). אך אף אם בשליחות יש לדון דבמה שמינה שליח במקומו הוי כאילו עשה הוא את גוף המצוה מ"מ בזכיה נראה ברור שאין לאדם מעלת המצוה ושכרה שהרי לא עשה כלום ולא ידע כלל במצוה זו.

ועוד דמדברי הראשונים מוכח דאף אם זכיה לא הוי מדין שליחות יש לה להועיל בשחיטת הפסח ובזה בודאי נראה דלא מהני במצוה שאין בה עיכוב דאם זכיה לא הוי מדין שליחות נראה דהוי דין מסויים בגדרי הקנין ולא מהני לא בדיני תורה ולא במצוות (אך הברכת שמואל בסי' י' וסי' ט"ו למס' קידושין הביא בשם הגר"ח דאף אם זכיה לא הוי מדין שליחות דומה הוא בגדרו לשליחות אלא הוי שליחות מחודשת שאינה כפופה לדינים שנתחדשו מקרא ד"גם אתם". ולפי"ד ניחא דמהני זכיה במצוות אף אם אינו מדין שליחות). אלא נראה מזה דאין גדר זה של שחיטת הבעלים משום מצות הגברא אלא דין בקרבן פסח ושפיר מהני בזה זכיה כמו בשאר דיני תורה שהם זכות לאדם, ודו"ק בזה היטב.

ד

ועוד רגע אדברה בהבנת הרי"ד בענין שליחות במצוות, ונראה בשיטתו דלא מהני שליחות אלא בבעלים המצווים לשליח לעשות בשלהם, כקידושין וגירושין ותרומה וכדו', וכן בקרבן פסח שיש בכח הבעלים לצוות לשליח לעשות מצוותן בקרבן שלהם דבכל דבר שאדם בעלים עליו יש בכחם למסור כחם לשליח ולהעמידו במקומם, ואין השליחות אלא הרחבה מסויימת של כח הבעלים. אבל בשאר מצוות כגון בתפילין ותפילה ואף בכיסוי הדם וכדו' שאין כאן חפצא של הבעלים אין בזה גדר שליחות כלל.

ולפי"ז יש לדון במילת הבן ע"י האב דאפשר דלענין המצוה הוי הבן כדבר של אביו כיון שמצותו על אביו, אך אפשר דבעינן בזה גדר בעלות ממש ובלעדיו אין דין שליחות ואפשר דבזה תלוי מה שנחלקו הפוסקים אם יש דין שליחות במילה, ויש בזה כדי ביאור לשיטת הקצות בסי' שפ"ב דלא מהני שליחות במילת הבן, ולכאורה תמוה לומר כן דבודאי אין זה כמצוה שבגופו הנ"ל דלא מהני בהו שליחות, ולהנ"ל

בענין שליחות במצוות

אפשר דלא מהני בזה שליחות כיון שאין כאן דבר שבעליו מוסרים אותו לשליחם. וזה נראה אמיתת כונת הרי"ד דבאמת לא מהני שליחות כלל אלא בכעין קידושין ותרומה ופסח וכדו' כיון שהוא הבעלים על הדברים האלה ומוסר כחו וזכותו לאחרים, אבל בכל שאר המצוות אין דין שליחות (ולאו דוקא בהני שאין בהם תוצאה כנ"ל). ובכל מקום שנמצא דמהני ע"י אחר ע"כ דאין צריך בזה שליחות כלל אלא שהדבר יעשה ותוצאותיו יהיו כנ"ל.

אך התוס' בגיטין ע"ה ע"א כתבו בתו"ד דרוב המצוות יכול לקיימם ע"י שליח ולכך מהני בהו תנאי עי"ש, ונראה לכאורה בדבריהם דיש רק גדר מצומצם של מצוות דלא מהני בהו שליחות כגון מצוות שכל עיקרן בגברא כנ"ל, אך מ"מ צ"ע בדברי התוס' שם דרוב המצוות הם ל"ת דלא מהני בהו שליחות בכלל דאין שליח לדבר עבירה, ונראה היה לכאורה דאין כונתם אלא לומר דבהרבה מצוות יש שליחות, אך פירוש זה דחוק שהרי בתוס' באו להסביר מנ"ל דרק מה דאיתא איתא בתנאי משום דרוב המצוות יש בהן שליחות ולפיכך אמרו דרק במה שיש בו שליחות יש בו תנאי, וצ"ע בדברי התוס', ודו"ק בכ"ז.

דברי ריבות בשעריך

דברי ריבות בשעריך

"בא וראה כמה קשה המחלוקת שהרי בית דין של
מטה אין עונשין אלא עד שיביא ב' שערות ובית דין של
מעלה עד עשרים שנה, וכאן אבדו אף יונקי שדים" (רש"י
ט"ז כ"ז).

אכן כמה קשה עונשה של מחלוקת, יונקי שדים שלא טעמו טעם
חטא, עוד חלב אמם נוטף משפתותיהם אף הם נספים בעון המחלוקת!
והדבר מתמיה, הלא אין עונש בלא חטא, ואין עונשין אלא א"כ
מזהירין, ואיך יענשו אלה שאינם ברי עונש, ועוד דלא רק זאת שאינם
ברי חיוב ועונש, הרי אף טעם חטא לא טעמו וכי יונקי שדים בעלי ריב
ומדון הם להרבות מחלוקת בישראל, ואם עון אבותם ישאו, אבות
אכלו בוסר ושיני בנים תקהנה?

ונראה מזה דעונש הציבור יש כאן, וכאשר קהל ועדה אנשי ריב ומדון
הם נענשים הם כציבור וממיטים הם בהנהגתם הקלוקלה אסון על עם
ה' כולו, עליהם ועל זרעם, על נשיהם ועל טפם!

כמה קשה עונשה של מחלוקת, פוק חזי מה שכתב אור זורח רבינו
חיים ויטאל בשם מורו הגדול האר"י החי בספר ליקוטי תורה פרשת
שופטים (דברים י"ז ח') "כי יפלא ממך דבר בין דם לדם, בין דין לדין בין
נגע לנגע, דברי ריבות בשעריך" דהפסוק זה רמז למה שאמרו חז"ל
במדרש דבשעת חורבן הבית שאלו מלאכי השרת את הקב"ה "רבוננו של
עולם אתה ציויתה בתורתך 'ושפך את דמו וכסהו בעפר' ולא קיימת
דהרי דמם נשפך כמים ואין קובר, אתה ציויתה 'ופינו את הבית', ואח"כ
'וטמא הכהן את הבית' והרי הבית וכל מחמדיה עולה באש, אתה
ציויתה 'אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד', והרי חנה ושבעת בניה
נהרגו ביום אחד", והתשובה על השאלות הללו, השאלות הנוקבות עד
עמקי תהומא רבא ומסמרות שערות ראש, "דברי ריבות בשעריך",
כאשר יש מחלוקת בין בני ישראל ודברי ריבות בשעריהם, אין מדת
הרחמים שורה עליהם ומדת הדין מושלת בכיפה, והדברים נוראים

דברי ריבות בשעריך

ומבהילים בחומרם.

וכנגד עונש המחלוקת סגולת השלום, גם כאשר במדת הדין ראויים ישראל לפורענות ולעונש סגולת השלום לעורר מדת הרחמים ולהגין מכל צער ונזק ולהיות כתריס בפני הפורענות. וכך אמרו חז"ל (במ"ר פרק י"ט ב') "רבי יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר תינוקות שהיו בימי דוד עד שלא טעמו טעם חטא היו יודעים לדרוש את התורה מ"ט פנים טמא ומ"ט פנים טהור והיה דוד מתפלל עליהם ואומר (תהלים י"ב) אתה ה' תשמרם נטר אורייתהון בלבהון תנצרם מן הדור זו לעולם, ואחר כל השבח הזה יוצאין למלחמה ונופלין ע"י שהיו בהם דלטורין, הוא שדוד אמר (שם נ"ז) נפשי בתוך לבאים אשכבה לוהטים נפשי בתוך לבאים זה אבנר ועמשא שהיו לבאים בתורה אשכבה לוהטים זה דואג ואחיתופל שהיו להוטים אחר לשון הרע ולשונם חרב חדה אלו הזיפים שנאמר (שם נ"ד) בבוא הזיפים ויאמרו לשאול באותה שעה אמר דוד (שם נ"ז) רומה על השמים אלהים סלק שכינתך מבינותם, אבל דורו של אחאב כולו עובדי עבודת כוכבים היו וע"י שלא היו בהם דלטורין יוצאין למלחמה ונוצחין". הרי לן סגולה מופלאה של מדת השלום, עובדי עבודה זרה היו ולמרות זאת היו יוצאים למלחמה ונוצחין משום ששלום היה ביניהם.

וכיוצא בדבר אמרו (ב"ר פל"ח ז') "אותן של דור המבול לא נשתיירה מהם פליטה ואלו של דור ההפלגה נשתיירה מהם פליטה אלא דור המבול על ידי שהיו שטופים בגזל שנאמר (שם כ"ד) גבולות ישיגו עדר גזלו וירעו לפיכך לא נשתייר מהם פליטה אבל אלו על ידי שהיו אוהבים זה את זה שנאמר ויהי כל הארץ שפה אחת לפיכך נשתיירה מהן פליטה, רבי אומר גדול השלום שאפילו ישראל עובדים עבודת כוכבים ושלום ביניהם אמר המקום כביכול איני יכול לשלוט בהם כיון ששלום ביניהם שנאמר (הושע ד) חבור עצבים אפרים הנח לו אבל משנחלקו מה הוא אומר (שם) חלק לבם עתה יאשמו הא למדת גדול השלום ושנואה המחלוקת".

לא בכדי אמרו חכמים "גדול השלום ושנואה המחלוקת" (ספרי נשא

ב

"ויקהלו על משה ועל אהרן ויאמרו אליהם רב לכם כי
כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה' ומדוע תתנשאו על
קהל ה'" (ט"ז ג')

כבר עמד הגה"ק בעל חדושי הרי"ם על התימה הגדולה בפסוק זה,
הלא שטות גמורה לטפול על משה רבינו אשמת ההתנשאות כאשר
הקב"ה מעיד עליו "והאיש משה ענו מאוד מכל האדם אשר על פני
האדמה" (במדבר י"ב ג'), וכבר אמרו חז"ל (חולין פ"ט) "גדול מה שנאמר
במשה 'ונחנו מה' ממה שנאמר באברהם אבינו 'ואנכי עפר ואפר' (וכבר
אמרנו פעמים רבות לפרש "והאיש משה ענו מאוד מכל א'ד'ם', ר"ת
אברהם דוד משה, ומשה היה העניו הגדול משלשת אבות העולם
שהצטיינו במדה יקרה זו כמבואר שם בחולין), וקרח שפקח היה מה
ראה לשטות זו, ועם ה' שעליו נכתב "הן עם חכם ונבון" איך נפל בפח
טענת סרק והבל זו.

אלא שזה דרכה וטבעה של מחלוקת שבשעת המחלוקת אין איש שם
אל לבו דברי אמת וצדק ופיח המחלוקת מטשטשת את עיני השכל
להבחין בין טוב לרע, ובין אמת לשקר.

הלא גדולה מזו אמרו בילקוט:

"ובמושב לצים זה קורח שהיה מתלוצץ על משה ואהרן
מה עשה כינס עליהם את כל הקהל שנאמר ויקהל עליהם
קרח את כל העדה, התחיל לומר לפניהם דברי ליצנות
אמר להן אלמנה אחת היתה בשכנותי ועמה שתי נערות
יתומות והיה לה שדה אחת, באת לחרוש אמר לה משה
לא תחרוש בשור וחרמור יחדיו, באת לזרוע אמר לה שדך
לא תזרע כלאים, באת לקצור ולעשות ערימה אמר הניחו
לקט שכחה ופאה, באת לעשות גורן אמר לה תני תרומה

דברי ריבות בשעריך

ומעשר ראשון ומעשר שני, הצדיקה עליה את הדין ונתנה לו, מה עשתה ומכרה את השדה ולקחה שתי כבשות כדי ללבוש גיזותיהן ולהנות מפירותיהן כיון שילדו בא אהרן ואמר לה תני לי את הבכורות שכך אמר לי הקב"ה כל הבכור אשר יולד וכו' הצדיקה עליה את הדין ונתנה לו את הולדות, הגיע זמן גזיזה וגזזה אותן אמר לה תני לי ראשית הגז שכך אמר הקב"ה ראשית גז צאנך תתן לו אמרה אין בי כח לעמוד באיש הזה הריני שוחטתן ואוכלתן, כיון ששחטה אמר לה תני לי הזרוע והלחיים והקיבה אמרה אפילו אחר ששחטתי אותן לא נצלתי מידו ואמרה הרי הן עלי חרם אמר לה כולו שלי הוא שכך אמר הקב"ה כל כל חרם בישראל לך יהיה נטל והלך לו להניחה בוכה היא עם שתי בנותיה".

והתימה זועקת עד לב השמים, הלא שקר וכזב דיבר קרח, כל המצוות הללו לא נצטוו בהם במדבר כלל, ואיך הצליח להטות את לב העם בבדותות משונות שלא היו ולא נבראו, אלא שזה טבעה של מחלוקת שאף "דברי ליצנות" מתישבים על לב הבריות ללבות את אש המחלוקת ותבערת השנאה לכלות שדה וכרם ולאבד מאיש שיבה ועד יונקי שדים.

ג

"וידבר אל קרח ואל כל עדתו לאמור בוקר וידע ה' את אשר לו ואת הקדוש והקריב אליו ואת אשר יבחר בו יקריב אליו" (ט"ז ה').

"ומדרשו בקר א"ל משה גבולות חלק הקב"ה בעולמו יכולים אתם להפוך בוקר לערב כן תוכלו לבטל את זו שנאמר ויהי ערב ויהי בוקר ויבדל כך ויבדל אהרן להקדישו וגו'" (רש"י שם).

יש להתבונן בדברי משה רבינו אדון הנביאים מה ענין גבולות יום

דברי ריבות בשעריך

ולילה למחלוקת קרח ועדתו?

אמרתי מאז, דהנה אמרו חכמינו ז"ל (שבת פ"ח ע"ב, גיטין ל"ו ע"ב) "עלובין ואינן עולבין, שומעין חרפתן ואינן משיבין... עליהן הכתוב אומר (שופטים ה') ואהביו כצאת השמש בגברתו".

ובתוספות הרא"ש (שבת שם) כתב "כמו השמש ששמע כשקטרגה הלבנה ולא השיב".

ובמאירי במס' גיטין (ל"ו ע"ב) כתב אף הוא בלשון נפלאה ונשגבה.

"לעולם יהא אדם ענו ושפל רוח ואם יזדמנו לו מקטרגים לא יהא מתרים כנגדם אלא יניח להם מקום יטלו כתרם וילכו. דרך הערה אמרו העלובים ואינם עולבים שומעין חרפתם ואין משיבין עושין מאהבה ר"ל הענוה בעת היכולת עליהם הכתוב אומר ואהביו כצאת השמש בגבורתו. ואמר זה דרך משל על מה שנאמר במסכת חולין שהלבנה קטרגה על השמש ואמר לה הקדוש ברוך הוא המעיטי עצמך כך יארע לו שהוא יצא בגבורתו והעולב נתחסר יותר ממה שלא חיסר ועל כונה זו אמרו עליו הכתוב אומר ואהביו כצאת השמש בגבורתו".

ופירוש דבריהם, הלא הירח בא לפני יוצר בראשית וטענה בפיו "אמרה ירח לפני הקדוש ברוך הוא, רבש"ע, אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד" (חולין ס' ע"ב) השמש עשה עצמו כאלם ולא השיב דבר, מה עשה הקב"ה הגדיל את השמש והקטין את הירח!

וכך נוהג הקב"ה בכל שעה ושעה ובכל דור ודור בין הנעלבים ועולביהן, הנעלבים ואינם עולבין שומעין חרפתן ואינם משיבים, מובטח להם שהקב"ה ירומם את קרנם וישפיל את קרן עולביהן ועל זה נאמר "ואהביו כצאת השמש בגבורתו".

וזה הנראה ביאור דברי רש"י במדרש אגדה אמר הקב"ה גבולות חלק ה' בעולמו כאשר הירח העליב והשמש נעלב ולא השיב לחורפיו דבר,

דברי ריבות בשעריך

”אם אתם יכולים לעשות הבקר ערב אתם יכולים לחלוק על זה”, אך אין אתם יכולים להפך בוקר לערב שהרי הקב”ה הגדיל את השמש והקטין את הירח, וכך מובטח לו למשה רבינו העניו מכל האדם ואהרן קדוש ה’ מכובד שהקב”ה ירומם את קרנם וינשאהו על שמי רום וכוכביהם.

”ואוהביו כצאת השמש בגבורתו”

נר זיכרון

לעילוי נשמת

הרה"ח משה בן
מוה"ר יוסף דוד ז"ל
נלב"ע כ"ז סיון תשמ"ז

מרת מלכה מחלה בת
הר"ר מרדכי זיסקינד ז"ל
נלב"ע ג' אייר תשס"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו ידידנו עוז
הר"ר דוד הגר הי"ו
לום אנג'לם

